

ОСВІТНІ РЕФОРМИ ТА ІННОВАЦІЇ

УДК37(092)(73)

ЗБАГАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗА МОДЕЛЛЮ ОБДАРОВАНOSTІ РЕНЗУЛІ

Наталія Лавриченко

У статті узагальнено авторський доробок у галузі обдарованості відомого американського вченого, психолога і педагога Джозефа Рензулі. Висвітлені головні концептуальні ідеї Трьохкільцевої моделі обдарованості, а також Тріадної моделі – програми збагачення шкільного навчання, призначеної для сприяння розвитку обдарованих учнів. Okремо розглянута система навчання Рензулі, що ґрунтується на ІТ-технологіях, і яка нині застосовується в багатьох американських школах.

Визначено, що особливість моделі обдарованості Рензулі полягає передусім в спрямованості на результат. Результат має бути індивідуально значущим і соціально цінним одночасно, він виявляється в досягненні обдарованими учнями певного рівня продуктивної креативності в конкретній предметній галузі. Показано, яким чином педагогам, наставникам слід дбати про створення належних умов для обдарованих учнів, щоб вони змогли успішно розвивати власний творчий, інтелектуальний потенціал.

Розкрито головні теоретичні, методичні, організаційно-процесуальні засади збагачувального навчання, розробленого Рензулі разом з колегами для масової американської школи. З'ясовано розуміння Джозефом Рензулі проблем сучасної школи, обдарованості, а також його бачення шляхів інноваційних змін у психолого-педагогічній і виховній роботі з дітьми зі здібностями, що перевищують середній рівень.

Ключові слова: модель обдарованості, поведінка обдарованих учнів, збагачення навчального процесу, загальноосвітня школа.

Сучасні моделі обдарованості охоплюють широкий спектр ідей щодо природи обдарованості й можливостей впливати на поведінку обдарованих індивідів. Авторські моделі можуть відрізнятися одна від одної термінологією, специфічними поглядами на обдарованість, акцентами й пріоритетами, однак їх, по суті, об'єднує спрямованість на моделювання стратегій розвитку обдарованості як характеристики окремих індивідів і суспільного явища загалом на найближчу і більш віддалену перспективи.

Мета цієї статті – розкрити сутність моделі обдарованості Дж. Рензулі, обґрунтувати її теоретичну й практичну значущість для розширення освітніх можливостей обдарованих дітей у сучасній школі.

Американський учений, психолог і педагог, Джозеф Рензулі (1936) зобразив концептуальну модель обдарованості у вигляді трьох кілець, через що вона зажила назви «Трьохкільцевої» (three-ring conception of giftedness) [6]. Згідно з цією моделлю обдарованість полягає у поєднанні високого рівня креативності (оригінальності мислення), неухильної відданості специфічній сфері інтересів (діяльна мотивація) і надзвичайних (визначних) когнітивних здібностей [5]. Кожен з названих складників символізує окреме коло на зображенні моделі (див. рис. 1) [9, 8].

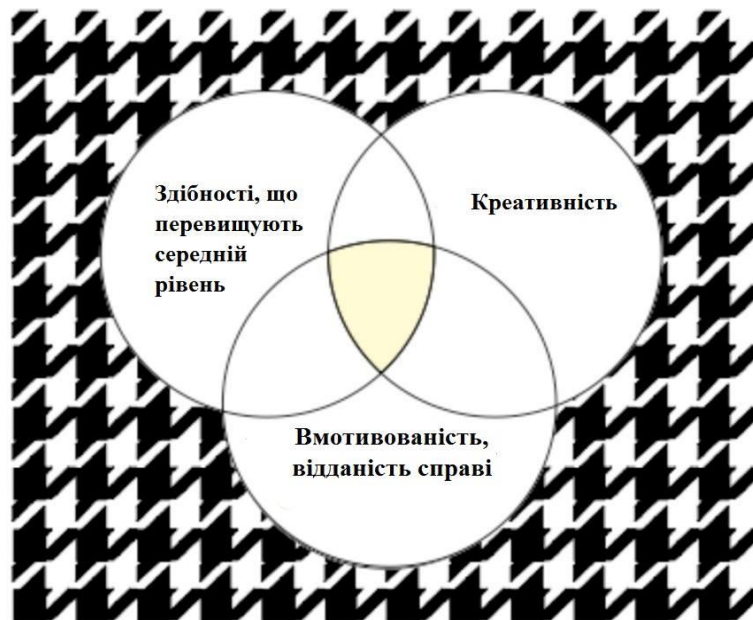

Рис. 1. Трьохкільцева модель обдарованості Джозефа Рензулі

Як видно на малюнку, кільця частково накладаються, і цим автор показує, що креативність, цілеспрямованість і неординарні здібності мають «працювати» разом для того, щоб обдарованість проявилася, і обдарована особистість збулася. Крім того, три кільця зображені на тлі візерунку модного бренду «Гусячі лапки», що символізує складне мереживо соціальних обставин і стосунків, у які вплітається поведінка обдарованих індивідів, створюючи нелінійну строкатість перетинів внутрішньо-особистісних та зовнішніх (середовище) передумов і чинників. Останні Рензулі називає співфакторами (co-factors), підкреслюючи їхній інтегративний вплив на поведінку обдарованої людини.

З концепції Рензулі випливає, що поведінка обдарованої людини визначається рівнем її здібностей, мотивації, креативності як інтерактивних якостей, що забезпечують кумулятивний ефект. До когорти обдарованих можна віднести тих індивідів, які вже володіють, або здатні розвинути зазначені якості й проявити їх у суспільно корисній діяльності. Відтак задум Рензулі полягає не лише в тому, щоб сприяти розвитку обдарованих, а й примножувати соціальний капітал завдяки вихованню моральних лідерів, здатних до креативної продуктивності в різноманітних галузях суспільного життя й діяльності [6].

Наразі низка проблем, таких, як перенаселення, епідемії, катастрофи, голод, тероризм, політична нестабільність стають все дошкульнішими для світової спільноти, і їх доведеться вирішувати тим, хто нині сидить за партами. І надто важливо, щоб до розв'язання проблем планетарного значення були готовими передусім обдаровані лідери, здатні виявляти оптимізм, сміливість, дисциплінованість, сенситивність до людських потреб, енергійність, розуміння власного призначення/покликання. У зв'язку з цим обдарованих дітей бажано навчати відповідальному лідерству вже в школі, залучаючи їх до індивідуальних і групових учнівських проєктів, що активізують інноваційне, дивергентне мислення, креативність, підприємливість, гуманність[16].

Отже, згідно з Рензулі стрижнем формування непересічних особистостей з лідерськими задатками є триєдність *неординарних здібностей, мотивації, креативності*. Розглянемо кожен із складників детальніше.

Неординарні здібності. До когорти дітей з неординарними здібностями, такими, що перевищують середньостатистичний рівень, прийнято відносити володарів інтелекту з показниками IQ на рівні 140 одиниць і вище [3, с. 469]. За спостереженнями Джозефа Рензулі учні з такими здібностями становлять не 3%, як прийнято вважати, а 15–20% від шкільного загалу, і їм притаманні такі риси загального інтелекту:

- ✓ високий рівень абстрактного мислення, вільне володіння словами, числами, просторовими формами й відношеннями;
- ✓ гнучкість, здатність адаптуватися до змін у оточенні;
- ✓ доведена до автоматизмів здатність оперувати інформацією: пошук, оброблення, класифікація [6, с. 53–92].

Креативність. Зазначене поняття продовжує обростати новими дефініціями, що свідчить про динамічність розвитку його змісту. Тут ми наводимо одне з наближених до конвенціонального визначення креативності, а саме: «Креативність – це здатність генерувати нові ідеї й новаторські рішення, результати яких є не просто новими й незвичайними, а відповідають контексту й становлять цінність для інших людей [3, с. 495].

Джозеф Рензулі теж зробив внесок у тлумачення креативності, схарактеризувавши її як результат, втілений в оригінальному продукті, який є цінним для певної аудиторії. Креативність, на думку Рензулі, проявляється в таких характеристиках обдарованих індивідів, як оригінальність і новизна мислення, здатність відмовитися від штампів і матриць, унікальний особистісний стиль і внесок у розв'язання проблеми[8, с. 22]. Креативність обдарованих індивідів реалізується в соціумі, відтак її розвиток може зазнавати сприяння, стимулювання з боку оточення, або ж навпаки, перешкоджання, блокування. Водночас навіть за найсприятливіших зовнішніх обставин і умов будь-кому важко досягти креативної продуктивності без наполегливої праці, сміливості, цілеспрямованості й здатності докладати зусилля задля створення чогось оригінального, унікального. Креативність проявляється лише тоді, коли людина відчуває справжню пристрасть, стійкість перед невпевненістю або невизначеністю і віднаходить впевненість у собі, необхідну для того, щоб іти супроти загалу й слідувати ідеям, які колись набудуть визнання.

Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що креативність є не обхідним, але не є самодостатнім складником обдарованості, натомість неординарні інтелектуальні здібності, мотивація однаково важливі для створення оригінальних продуктів – ідей, речей, художніх творів, механізмів, технологій тощо. То ж правомірно Дж. Рензулі наголошує на відданості справі, високій вмотивованості як необхідних умовах самореалізації обдарованих особистостей. Зважаючи на те, що такі якості, як цілеспрямованість, зосередженість, наполегливість, впевненості в собі, ініціативність складно підлягають формалізації й вимірюванню, вчений пропонує встановлювати рейтинг креативності шляхом простого зіставлення й порівняння результатів (продуктів) діяльності обдарованих індивідів [8, с. 31].

Виходячи з теоретичного доробку Рензулі, можемо говорити про особливу педагогічну задачу, яка полягає в тому, щоб сформулювати в обдарованих дітей готовність і мотивацію застосовувати прогресивні ідеї для створення інноваційних продуктів, запитаних соціумом, цільовою аудиторією. У такий спосіб можливо запобігти випадкам, коли природний дар залишається не проявленим як «річ у собі». Щоправда ідеї невизнаних геніїв можуть отримати шанс на реалізацію в більш віддаленій перспективі, навіть після їх смерті, однак це слабка втіха для креативних людей з інноваційним мисленням, які прагнуть самореалізації тут і тепер. З іншого боку, існує проблема можливостей і шансів, які спільнота надає (або не надає) для розвитку обдарованостей і створення оригінальних новаторських продуктів. Педагогічне усвідомлення цієї проблеми має супроводжуватись відкриттям вікон можливостей для обдарованих дітей шляхом залучення різноманітних ресурсів – науково-технічних, педагогічних, соціальних, виробничих тощо.

Міркуючи в цьому напрямі, Рензулі звернув свій погляд на сучасну масову школу, щоб з'ясувати, наскільки вона здатна сприяти обдарованим учням. Проаналізувавши організацію та зміст шкільного навчання в низці американських загальноосвітніх шкіл, учений прийшов до невтішного висновку про те, що сучасний курикулум вочевидь є індіферентним щодо пізнавальних потреб і запитів обдарованих учнів [9].

За спостереженням Рензулі школа здебільшого розвиває академічну обдарованість як здатність швидко адаптуватись до навчального процесу, якісно засвоювати зміст стандартизованих програм і успішно проходити випробування знань під час тестувань, іспитів тощо. Однак, поза педагогічною увагою і сприянням опиняється інша, не менш важлива обдарованість – творча, що полягає в здатності учнів створювати нові знання, конструювати новий зміст знань на міжпредметних засадах, успішно включатися в інноваційну, підприємницьку, мистецьку діяльність [16]. Оцінками, дипломами, сертифікатами винагороджується знову ж-таки академічна обдарованість як здатність школярів швидко і якісно засвоювати нормативні знання, і на цьому будуються рейтинги успішності. У той же час у шкільних колективах фактично відсутні рейтинги креативності, не виставляються оцінки за винахідливість, неординарність мислення й підприємливість, без яких вочевидь проблематично розвинути вищі за середній рівень здібності, академічні у тому числі.

На думку Дж. Рензулі, у сучасних американських школах переважає дедуктивний підхід до реалізації освітнього процесу, що надає йому ознак регламентованості й зарегульованості[13].

Зміст навчання підлягає стандартизації, освітні цілі підпорядковуються доведеним «згори» стандартам, а вчителі й учні фактично виступають простими виконавцями усталених нормативних вимог. Навчальний процес відбувається переважно в штучно створених умовах шкільного класу, застосовуються апробовані й значною мірою уніфіковані педагогічні методи й прийоми, які слабко корелюють з індивідуальними навчальними стилями учнів, особливо тих, які виразно виділяються із загальної маси. Таким чином, у масовій загальноосвітній школі обдаровані, талановиті учні мають доволі обмежені можливості для розвитку і нерідко стають заручниками системи, за якої вчитель говорить їм, що потрібно вивчити, далі вони це вивчають, а потім розповідають вчителю, як добре вони це вивчили.

Натомість обдарованим дітям більшою мірою імпонує індуктивний підхід до організації освітнього процесу, який, на противагу дедуктивному, передбачає гнучкість і диверсифікацію, тісніші зв'язки із довкіллям. Індуктивне навчання більшою мірою спрямоване на розв'язання реальних проблем реального світу – створення продуктів і сервісів, у яких зацікавлені окремі учні, учнівські групи чи класи [12]. Тут слушно навести висловлювання давньогрецького мислителя і вченого Аристотеля, який свого часу сказав: «Рухає те, чого хочеться, і завдяки цьому розум приводиться в рух, так як бажане є вихідною точкою для практичного розуму[1, с. 106].

Індуктивне навчання вимагає постійної зміни предметів і цілей та методик навчальної діяльності і, очевидно, складу учнівських груп. Учні можуть виступати активними конструкторами змісту знань і генераторами нових ідей і цілей. Управляти навчальним процесом, організованим на засадах індуктивності, значно складніше, однак очікуваний результат вартує зусиль. Адже стимулювання пізнавального інтересу й мотивації учнів значно підвищує їхні шанси на самореалізацію в самостійному житті й професійній діяльності [12].

Елементи індуктивного навчання частіше зустрічаються в неформальній освіті: під час занять в лабораторіях, художніх майстернях, театральних студіях, в сервісних центрах, які часто відвідують обдаровані діти. По-перше, учні ідуть туди за бажанням; по-друге, вони мають можливість застосовувати дослідницькі, експериментальні методи, відчути себе в ролі спеціаліста-практика, нехай і початківця; по-третє, вони працюють над створенням продуктів чи послуг, на які існує попит. На відміну від академічного навчання, знання тут вже не нагромаджуються про запас, а оперативно застосовуються для перетворення «знати» на «вміти». Завдяки тому, що навчальний зміст і технологічні процеси опановуються в автентичних, а не штучно створених умовах шкільного класу, в учнів з'являється більш осмислене й відповідальне ставлення до використання інформації та вибору стратегій розв'язання проблем, адже реальний виробничий процес неможливо «переписати», як, скажімо, провалений шкільний тест.

Утім, на нашу думку, дедуктивний та індуктивний підходи до навчання школярів, особливо обдарованих важливо оцінювати й застосовувати радше на засадах комплементарності, аніж протиставлення. Це дасть змогу поєднати переваги обох підходів і досягати того, що системність, фундаментальність, упорядкованість освітнього процесу буде доповнюватися елементами креативності, інноваційності, продуктивності, а динаміка забезпечуватиметься невинним пошуком балансу між обома підходами [10].

Джозеф Рензулі вважає, що досягати високого рівня креативної продуктивності неможливо без досвіду розв'язання реальних життєвих проблем, і це власне те, чого бракує значною мірою формальній шкільній освіті. Для глибшого розуміння цього дефіциту вчений вказує на ознаки дійсно реальних проблем, а саме:

- реальна проблема є персонально значущою, а відтак породжує афективну та когнітивну заангажованість;
- для реальної проблеми не існує єдиного можливого способу розв'язання;
- те, що називають проблемою, насправді не завжди є такою для певної особи чи групи;
- мета розв'язання реальної проблеми – внести зміни в що-небудь, надати сприяння чому-небудь у якійсь галузі, будь-то природничі науки чи гуманітарні, чи мистецтво [11, с. 149].

У житті кожної людини трапляються ситуації, коли необхідно самостійно зробити сукупність певних дій для розв'язання конкретної задачі. Однак ані наявні умови, ані увесь попередній досвід не дають жодних підказок чи готових схем для рішення. Постає необхідність вибудувати принципово нову, досі не апробовану стратегію поведінки. Така ситуація і є, по суті, проблемною, а процес її подолання – творчим. У випадку досягнення мети і одержання потрібного результату можемо говорити, що індивід або група продемонстрували креативну продуктивність. Для обдарованих індивідів життєво важливо перебувати в реальних обставинах і розв'язувати реальні задачі тому, що це допомагає усвідомити особистісні смисли творчої діяльності і, як наслідок, підвищує мотивацію, відданість справі.

Креативна продуктивність вимагає ризику, витримки, стійкості, наполегливості й водночас високого рівня адаптивності. Не вийшло з першого разу – починай знову й знову, шукай інші шляхи, засоби, інструменти. Тут вступає в силу закономірність, обґрунтована відомим психологом А. Н. Леонтьєвим (1903–1979): «якою б морфофізіологічною організацією, якими б потребами й інстинктами не володів індивід від народження, вони виступають лише передумовами його розвитку, і вони одразу ж перестають бути тим, чим були віртуально, «в собі», щойно індивід починає діяти»[2, с. 182]. Тобто лише діяльність і її продукти слугують маркерами досягнутого рівня креативності будь-де, чи то в літературі, чи охороні здоров'я, розважальній індустрії тощо.

Логіка викладених вище міркувань привела Дж. Рензулі до усвідомлення необхідності супроводити власну теоретичну модель обдарованості практично-прикладним блоком. Так народилася ідея створити програму-модель розвитку креативної продуктивності в обдарованих учнів, яку можливо застосовувати

в звичайних загальноосвітніх школах. Зовсім не йшлося про те, що ця модель буде підміняти існуючий курикулум, або окремі його частини, а лише про те, щоб збагатити, урізноманітнити навчання учнів у школі, відкриваючи їм доступ до різних тематик, дослідницьких проєктів, розширеного змісту навчання з можливістю опановувати його випереджальними темпами. Цей задум було втілено в триадній моделі збагачення шкільної освіти - Schoolwide Enrichment Triad Model (див. рис. 2), яку Рензулі розробив у співробітництві з фахівцями різної спеціалізації – науковцями, експертами, адміністраторами, вчителями-предметниками, методистами, програмістами, тощо[4; 9, с. 14].

Рис. 2. Триадна модель збагачення шкільної освіти

Виокремлені в моделі три типи збагачувального навчання рекомендовано реалізовувати за рахунок спеціальних занять упродовж шкільного навчання, що передбачає 8–10 щотижневих занять. Такі заняття можливо проводити за рахунок варіативної частини курикулуму, або ж запроваджувати як додаткові, гурткові, факультативні на розсуд школи. Години збагачення розраховані передусім на обдарованих і талановитих учнів, які мають специфічні інтереси й пізнавальні запити, однак за бажання їх може відвідувати будь-хто з учнів і їхніх батьків. Збагачувальні педагогічні практики можуть набувати нарізноманітніших форм як то: опанування альтернативних навчальних програм, огляд інформаційних матеріалів, комунікація в групах за інтересами, проведення тренінгів, практикумів, як у реальному, так і віртуальному режимах [10].

На першому етапі збагачення учням рекомендовано відкрити доступ до розмаїтого асортименту предметних знань, тем, видів занять, хобі, ознайомлювати їх з людьми, місцями і подіями, які неможливо «втиснути» у нормативно регламентовані й уніфіковані шкільні програми. Автори програми радять уникати повторюваності й монотонності в проведенні збагачувальних занять,

адже йдеться про аудиторію з високими здібностями й динамічними інтересами. Пропонуючи учням різні види занять – консультації, міні-курси, тренінги, демонстрації, перформенси, перегляд фільмів, відвідування виставок, навігацію по спеціалізованих інтернет-сайтах тощо, важливо пам'ятати, що все це має бути підпорядковане головній меті – підвищити інтерес і мотивацію учнів бути активними учасниками програми збагачення на наступних етапах – другому й третьому.

Другий тип збагачення ґрунтується на матеріалах й методах, призначених для сприяння розвитку інтелектуальної і емоційної сфери обдарованих учнів. Частина збагачувальних практик на цьому етапі слугує загальному розвитку учнів, і до них залучаються учні цілими класами або групами. Під час таких занять учнів навчають критично мислити, креативно діяти, розв'язувати проблеми, опановувати емоції, грамотно висловлювати власні думки в усній і письмовій формах. Проте, програмою передбачені й більш специфічні види збагачення, призначені для дітей з особливими обдаруваннями й талантами. Заняття з такими дітьми вимагають більш індивідуалізованого підходу із залученням кваліфікованих фахівців, досвідчених інструкторів, експертів у тій чи іншій предметній галузі. Скажімо, якщо на першому етапі учень захопився біологією, йому слід надати широкі можливості для дослідницької та експериментальної діяльності в обраному напрямі з належним методичним і психолого-педагогічним супроводом.

На третьому етапі більшість навчального часу приділяється заглибленню учнів у зміст обраної предметної галузі з метою формування дослідницьких умінь і навичок самостійного розв'язання пізнавальних і практично-прикладних проблем просунутого рівня складності. Головними цілями цього типу/етапу збагачення є створення можливостей для:

- перетворення зацікавленості учнів у певній предметній галузі в поглиблені знання, креативність і самостійність у розв'язанні проблем;
- досягнення вищого рівня опанування знань (зміст) і методології (процес) у обраній дисциплінарній галузі чи мистецькому напрямі, а також здатності розв'язувати проблеми з використанням міждисциплінарних знань;
- розвиток навичок самостійного навчання в обраній галузі з елементами планування, організації, пошуку ресурсу, тайм-менеджменту, прийняття рішень, самооцінювання, а також необхідних для цього особистісних якостей – наполегливості, відданість справі, цілеспрямованості, впевненості у власних силах, мотивації й креативності [17].

Розроблена в співробітництві з колегами разом програма-модель Рензулі досить швидко набула популярності й поширення в шкільній освіті США. Адже Сполучені Штати Америки – це країна можливостей і, отже, підприємливі люди відразу збагнули бізнесову перспективу цієї інновації. Невдовзі програмою зацікавилися провідні ІТ-компанії і, як наслідок, у 1977 р. стартував американський проект загальнонаціонального значення під назвою «Система навчання Рензулі» (The Renzulli Learning System) Для зручності надалі ми використовуватимемо аббревіатуру англomовної назви цього проекту (RLS), який увінчався створенням змістовного й оригінального знанневого ресурсу.

Нагромаджені на спеціальних сайтах матеріали значно полегшили вчителям завдання збагатити шкільну освіту новітніми знаннями, методиками, актуальною інформацією. Навіть за великого бажання й прагнення вийти за рамки стандартизованого курикулуму, вчителі, зважаючи на їхню постійну завантаженість, жодним чином не змогли б добрати й надати дітям такий всеохопний пізнавальний ресурс, який відкривається натиском кількох клавіш комп'ютера [5].

Головні цілі RLS полягають не лише в тому, щоб зробити збагачувальні практики максимально доступними і менш затратними для шкіл країни, а й надати їм привабливості, популярності, заохотити якомога більшу кількість дітей і дорослих приєднатися до цієї освітньої альтернативи. Фахівці-розробники електронного ресурсу керувалися переконаннями, що формувати в учнів бажання вчитися почасти набагато важливіше, аніж просто постачати додаткові знання [15, с. 129]. У зв'язку з цим перший етап роботи в електронній системі RLS полягає у створенні індивідуального портфоліо користувача програми, визначення його особистих нахилів, інтересів, стилю навчання. Причому така он-лайн ідентифікація займає не більше 30-ти хвилин [14].

Особистий профіль користувача стає своєрідним компасом його подальшої навігації в «океані знань». Комп'ютерна програма сама спрямовує до необхідних і корисних електронних ресурсів, бібліотечних фондів, віртуальних лабораторій, майстерень тощо, запрошує на сайти, форуми, конференції, лекторії, тренінги, що відповідають інтелектуальному потенціалу, творчим запитам і пізнавальним інтересам клієнтів. Програма оснащена спеціальним інструментарієм для підготовки й реалізації індивідуальних і колективних дослідницьких проєктів, он-лайн консультацій з викладачами, експертами, інструкторами.

За аналогією з тріадною моделлю збагачення RLS покликана стимулювати інтелектуальний розвиток учнівської молоді за трьома напрямками:

- 1) розширення доступу до тематичних матеріалів у предметних галузях, які цікавлять учнів, і в яких вони хочуть проводити дослідження і досягати прогресу;
- 2) надання технологічного й методологічного інструментарію для роботи з масивом даних та інформації для розв'язання проблем підвищеної складності;
- 3) забезпечення можливостей моніторингу й оцінювання результатів зростання кваліфікації й творчого потенціалу користувачів.

Наразі електронна база RLS містить дидактичні, методичні, інформаційні матеріали для понад 17 000 видів збагачувальної діяльності, вони розподілені за такими основними категоріями:

- ❖ Подорожі у віртуальній діяльності.
- ❖ Подорожі у реальній діяльності.
- ❖ Тренінг креативності.
- ❖ Креативне мислення.
- ❖ Проєкти й самостійне навчання.
- ❖ Конкурси й змагання.

❖ Сприяння креативності, мисленневим навичкам, дослідницькій активності.

❖ Фантастика та інша література.

❖ Посібники.

❖ Книги в жанрі «know how».

❖ Програми літньої пори.

❖ Навчальні класи он-лайн.

❖ Науково-пошукові тренінги.

❖ SDs і DVDs.

Розробники програми передбачили також інструментарій, необхідний для розвитку в учнів метакогнітивних навичок та низки допоміжних умінь, таких як:

– вибір проекту і визначення цілей;

– оцінка джерельної бази (книги, інтернет тощо);

– ідентифікація необхідних ресурсів – час, викладачі, менторська підтримка;

– визначення пріоритетності цілей, їх корегування;

– приведення у відповідність цілей і необхідних для їх реалізації ресурсів;

– моніторинг успішності пізнавального проекту мірою його розгортання;

– засвоєння уроків попередньої діяльності, планування очікуваних результатів [18].

Користувачі програми мають змогу оцінювати не лише себе як пошукачів, а й ті можливості та якість ресурсів, які їм надає RLS. Розробниками сайту передбачена спеціальна рубрика для висловлювання побажань, скарг і нарікань клієнтів, якщо такі виникають. Будучи активними дописувачами цієї рубрики, обдаровані учні можуть стати співучасниками вдосконалення збагачувальних практик як віртуальних, так і реальних [7].

Висновки. Завершуючи аналіз теоретичного й практично-прикладного доробку Джозефа Рензулі щодо обдарованих учнів, можемо сказати, що його авторські праці вирізняються передусім неухильною спрямованістю на результат. Учений не тільки розкриває особливості природи обдарованості та поведінки обдарованих учнів, а й показує, яким чином, за допомоги яких механізмів і ресурсів можливо підтримати, розвинути обдарованість з огляду на найближчу і більш віддалену перспективи. Перша перспектива передбачає досягнення продуктивної креативності учнями в процесі шкільного навчання, друга – впродовж усього життя. У цьому, на нашу думку, полягає секрет запитаності й популярності збагачувальної моделі обдарованості в Сполучених Штатах Америки та за їх межами.

Список використаних джерел:

1. Аристотель. О душе. – М., 1937.
2. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., Политиздат, 1975.
3. Шэффер Д. Дети и подростки. Психология развития 6-е издание. – Москва, Санкт-Петербург: Питер, 2003.
4. Renzulli, J. S. *The enrichment triad model: A guide for developing defensible programs for the gifted and talented: Part II. Gifted Child Quarterly*, 21. – 1977. – Pp. 237–243.
5. Renzulli J., S. *The three-ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity. In Sternberg, R., J. & Davidson, J. E (Eds.) Conception of giftedness (2nd ed).* – Doston MA: Cambridge University Press, 2005. – Pp. 217–245.
6. Renzulli J., S. *The three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. In Sternberg, R., J. & Davidson, J. E (Eds.) Conception of giftedness.* –New York: Cambridge University Press, 1986. – Pp. 53–92.
7. Renzulli J. S., Riza M. G. & Smith L. H. *Learning styles inventory: Version III.* – Mansfield Center, CT: Creative Learning Press, 2002.
8. Rensulli, J. S. Reis, S. M., & Smith, L. *The revolving door identification model.* Mansfield Center, CT: Creative Learning Press. – 1981. – Pp. 31.
9. Rensulli, J. S. & Reis, S. M. *The schoolwide enrichment model: A comprehensive plan for educational excellence.* Mansfield, CT: Creative Learning Press. – 1997. – P. 8.
10. Rensulli, J., & Reis, S. *Research related to the schoolwide Enrichment Triad Model.* Gifted Child Quarterly, 38 (1). – 1994. – 7–20.
11. Rensulli, J. *What makes a problem real: Stalking the illusive meaning of qualitative differences in gifted education // Gifted Child Quarterly*, 26. – 1982. – Pp. 147–156.
12. Rensulli, J. *What is thing called giftedness, and how do we develop it? A twenty-five year perspective // Journal for Education of Gifted*, 23(1). – 1999. Pp. 3–54.
13. Reis, S. M., Burns, D. E. & Rensulli, J. S. *Curriculum compacting: The complete guide to modifying the regular curriculum for high ability students.* Mansfield Center, CT: Creative Learning Press, 1992.
14. Purcell J. H. & Renzulli J., S. *Total talent portfolio: A systematic plan to identify gifts and talents.* – Mansfield Center, CT: Creative Learning Press, 1998.
15. Gottfried A. E. & Gottfried A. W. *Toward the development of a conceptualization of gifted motivation. Gifted Child Quarterly*, 48. – 2004. – Pp. 121–132.
16. *Creative Fire // [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://arts-tech.org/renzullis-influence>.
17. *Three Ways to Support Kid's Intelligence and Creativity: What to Strive for When Life's a Whirlwind // [Електронний ресурс].* – Режим доступу: http://www.creativitypost.com/education/3_ways_to_support_kids_intelligence_and_creativity_what_to_strive_for_when.
18. *DUKE Tip // [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://tip.duk.edu/node/850.duk.edu/node/850>.

References:

1. Aristotel' (1937) *O dushe.* Moscow.
2. Leont'ev, A. (1975) *Deiatel'nost'. Soznanie. Lichnost'.* Moscow: Politizdat.
3. Sheffer, D. (2003) *Deti i podrostki. Psikhologiya razvitiia.* Moscow: Piter.
4. Renzulli, J. S. (1997) *The enrichment triad model: A guide for developing defensible programs for the gifted and talented: Part II. Gifted Child Quarterly*, (21). pp. 237–243.
5. Renzulli, J. S. (2005) *The three-ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity. Conception of giftedness (2nd ed).* Cambridge University Press. pp. 217–245.
6. Renzulli, J. S. (1986) *The three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. Conception of giftedness.* New-York: Cambridge University Press. pp. 53–92.
7. Renzulli, J. S., Riza, M. G. and Smith, L. H. (2002) *Learning styles inventory: Version III.* Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
8. Rensulli, J. S., Reis, S. M. and Smith, L. *The revolving door identification model.* Mansfield Center, CT: Creative Learning Press. – 1981. – Pp. 31.
9. Rensulli, J. S. And Reis, S. M. (1997) *The school wide enrichment model: A comprehensive plan for educational excellence.* Mansfield, CT: Creative Learning Press.

10. Rensulli, J., and Reis, S. (1994) *Research related to the schoolwide Enrichment Triad Model*. *Gifted Child Quarterly*, (38 (1)).
11. Rensulli, J. (1982) *What makes a problem real: Stalking the illusive meaning of qualitative differences in gifted education*. *Gifted Child Quarterly*, (26).pp. 147-156.
12. Rensulli, J. (1999) *What is thing called giftedness, and how do we develop it? A twenty-five year perspective*. *Journal for Education of Gifted*, (23(1)). pp. 3-54.
13. Reis, S. M., Burns, D. E. and Rensulli, J. S. (1992) *Curriculum compacting: The complete guide to modifying the regular curriculum for high ability students*. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
14. Purcell, J. H. and Rensulli, J. S. (1998) *Total talent portfolio: A systematic plan to identify gifts and talents*. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
15. Gottfried, A. E. and Gottfried, A. W. (2004) *Toward the development of a conceptualization of gifted motivation*. *Gifted Child Quarterly*, (48). pp. 121-132.
16. *Creative Fire*. Available at: <http://arts-tech.org>.
17. *Three Ways to Support Kid's Intelligence and Creativity: What to Strive for When Life's a Whirlwind*. Available at: http://www.creativitypost.com/education/3_ways_to_support_kids_intelligence_and_creativity_what_to_strive_for_when.
18. *DUKE Tip*. Available at: <http://tip.duk.edu/node/850>.